

Konstruktion og konsumtion af fortiden

Refleksioner omkring Le Roy Ladurie's MONTAILLOU

Af *Palle Ove Christiansen*

Mange har sikkert hørt om bogen, som beskriver hvordan den katolske præst i en lille fransk bjerglandsby gik i seng med den lokale adelsfrue i begyndelsen af 1300-tallet; endda i kirken – bag alteret?

Sådanne fænomener pirrer læserens nyfgenhed, og når de tilmed kan indgå i en faglig afhandling af professor ved Collège de France, Emmanuel Le Roy Ladurie, har historien mulighed for at vække interesse i brede kredse. 11 år efter den franske udgave af *Montaillou* har forlaget Forum nu givet danskerne mulighed for at stifte bekendtskab med denne bestseller i verdensklasse; tilmed i uforkortet form.¹

Mange fagfolk har i snævrere miljøer debatteret bogen i dens tidligere udgaver, og vil måske finde følgende omtale noget post festum. Den er for dem ikke mere en nyhed, og Ladurie har endda siden udgivet flere bøger om andre emner, som måske nu er mere oppe i tiden.

Man må imidlertid advare mod den nyakademiske kulturelle norm for faglig konsumtion, hvor en bog efter blot 10 år bliver »gammel« og derfor uinteressant. Dette *kan* være tilfældet, men gør man denne – særlig i reklame- og modebranchen forekommende holdning – til et princip, som også gælder forskning, viser vel alene vor egen forskningshistorie, hvor galt man også *kan* komme afsted.

For det andet har læserne efter min op-

fattelse krav på en præsentation i *Fortid og Nutid* af en bog, som i dagspressen har fået en meget omfattende, men på væsentlige punkter misvisende omtale.

Endelig er der sider af *Montaillou*, som både i pressen og i de allerfleste af de internationale anmeldelser ganske enkelt aldrig er blevet taget op, og som i den aktuelle tværfaglige meningsudveksling er af afgørende betydning. Ladurie's studie er i denne sammenhæng et argument i en faglig debat, den er en bog, som i sin praksis står i gæld til snesevis af antropologiske landsbymonografier, og den er sammen med andre celebre forskeres afhandlinger i gang med at blive eksempel på en historisk genre. Forbindelsen mellem Ladurie's *Montaillou*, den amerikanske historiker Natalie Zemon Davis's bog om postyret omkring en bondes forsvindingsnummer i 1500-tallets Frankrig og italieneren Carlo Ginzburg's afhandling om en møllers verdensbillede er tydelig, trods forskernes forskellige fagmiljøer.

Uden at Ladurie tilsyneladende har reflekteret over det, handler hans bog – og delvis også hans disputats fra 1966 – også om et snart klassisk, men endnu uløst problem, nemlig det, man kunne kalde for stedets sociologi. Det lyder nemt, men er svært. Indtil nu er de allerfleste forsøg på at forklare »lokalmiljø« blevet udsat for en så hård teoretisk kritik, at de fleste forskere har vendt deres interesser i andre retninger. Dermed er problemet imidlertid blevet ladet uløst tilbage!

Palle Ove Christiansen, f. 1946, lektor ved Institut for europæisk folkelivsforskning, Københavns Universitet.

Forfatteren takker Ulla Lund Petersen, Gentofte kommunes bibliotek, for hendes kvalificerede hjælp med at fremskaffe udenlandske omtaler af Ladurie's *Montaillou*. Også tak til Jens Rahbek Rasmussen, Bjarne Stoklund og Uffe Østergaard for kommentering af manuskriptet til denne artikel.

1. Emmanuel le Roy Ladurie. *Montaillou - en middelalderlandsby og dens mennesker* 1–2, Forum 1986. Oversat fra fransk af Jacques Berg.

Før vi går over til at se på, hvordan Ladurie har skrevet sin bog, må indholdet – trods avisomtalerne – kort skitseres.

Landsbyen

Vi befinder os i den europæiske højmiddelalder. Stedet er det sydlige Frankrig på grænsen til Spanien. Montaillou er en landsby på et plateau ved foden af Pyrenæerne 1300 m over havet. I begyndelsen af 1300-tallet rummede den mindst 40 husstande med i alt 200–250 personer.

I 1317 var den forhenværende abbed i cistercienserklosteret Fontfroide, Dr. Jacques Fournier, blevet biskop i Pamiers mellem Toulouse og Foix. Denne lærde, menneskekloge og nysgerrige men pedantiske og strenge katolik gjorde fra 1318–26 en ihærdig indsats for at forfølge kristent kætteri og anden religiøs afvigelse i området. Dette var dog ikke noget nyt. Forfølgelse af albigenserne havde stået på i over 100 år, og hele landsbyens voksne befolkning havde 1308 været arresteret af Inkvisitionen. De nye forhør afslørede også, hvordan folk, på trods af angst og uvished, var præget af katolske/kætterske problemstillinger og Inkvisitionens direkte og indirekte tilstedeværelse i hele deres livsførelse, i de emner de talte om, og i de sproglige udtryk de anvendte. Under Fournier blev 25 anklaget i Montaillou og endnu flere vidnede. Forhørene var dog efter datidens normer ikke specielt barbariske.

Bogen handler om (noget af) det, som disse folk fortalte Inkvisitionen. Udsagnene blev oversat fra occitansk til latin, skrevet ned og gemt. Flere har brugt dette stof, og i 1965 udgav Jean Duvernoy inkvisitionssagerne i tre bind. Registrerne til denne kildeudgivelse har været uundværlige for Ladurie's tematiske måde at sammenstille de enorme mængder af spredte udsagn på. Forfatterens afhandling er således ikke en inkvisitionsberetning om forhør og domfældelse; ej heller en religionshistorisk redegørelse om tiggermunkenes tilhængeres »vildfarelser«. Det er i stedet en bog om de træk fra det daglige liv i byen, som kom

frem under de meget grundige interviews af anklagede og vidner.

Ladurie's bog sammenstiller de forskellige passager i protokollerne om fx hyrder, færevandringer, ægteskabsrelationer, kærlighed, venskaber, fælles spisning, sociale kontakter, følelser, religion, magi, sladder etc. etc. Læseren kommer til at kende forskellige husstande og deres beboere så godt, at han – ganske vist ud fra forfatterens signering af stoffet – næsten er i stand til at identificere enkeltpersoners karakteregenskaber. Det gælder figuren Belibaste, den snu præst Clergue og hans bror, den glade og rastløse hyrde Pierre Maury, og den seksuelt krævende (?) lavadelsdame Béatrice de Planissoles.

Det fantastiske ved dette materiale – formidlet ved kildeudgaven og Ladurie's fremstilling – er, at det tilsyneladende er muligt at komme så tæt ind på nogle mennesker i middelalderen, deres tanker og livet i deres landsby, som det her er tilfældet. Hvor svært er det ikke blot at prøve at finde frem til, hvad folk år 1900 mente med det, de sagde? Og hvad talte de forøvrigt om, når de spiste eller gik i seng? I *Montaillou* får vi mulighed for at komme ind i deres huse, for at dele måltidet med dem i bjergene, for at lytte til dem under meningsudvekslinger om naboer, sjælens frelse, holdninger til udenomsægteskabelige forbindelser og de rene mennesker (tiggermunkenene).

I begyndelsen virker denne 700-årige nærhed nærmest berusende. Jeg må dog indrømme, at den efterhånden igennem Ladurie's 550-siders værk også kom til at føles noget monotont for til sidst erstattes af en længsel efter at vide, hvilke sammenhænge de mange citater i bogen egentlig indgik i under Fournier's forhør. Ladurie giver os kun på tværs af skriverens protokollater udvalgte fragmenter af svar, der som oftest skal belyse andre sider af livet end det, som den datidige spørger har været ude efter. Dette er naturligvis ud fra forfatterens intentioner ganske legitimt. Som professionel forsker styrer Ladurie på den ene side tematisk/empirisk sit stof med hård hånd. Men på den anden side har materialet (hvad det oplyser, i forhold til hvad det intet fortæller om) faktisk også sty-

ret *ham*. Dog næppe så meget fordi han er stærkt fixeret på sit unikke primærmateriale, som fordi han i realiteten *konceptionsmessigt* styrer det vagt. Hermed er vi fremme ved, hvorledes forfatteren sammenstiller temaerne/passagerne. Det gøres jo netop ikke ud fra ingenting, men altid ud fra noget andet end materialet selv. Er vi ikke opmærksom på dette andet, der styrer stoffets nye sammensætning – og som netop gør *Montaillou* til *Ladurie's* bog – ser vi faktisk kun en del af hans værk. Det er imidlertid sjældent, at *Annales*-historikere udtaler sig eksplicit om sådanne omstændigheder. Så meget mere besynderligt er det, at den faglige læserverden i så høj grad har set bort fra denne side af afhandlingen, når *Ladurie* faktisk i *dette tilfælde* tydeligt gør opmærksom på sine teoretisk-metodiske forudsætninger.

Den »gyldne regel«

Adskillige steder gennem bogen nævner *Ladurie*, at han har valgt at modellere sin fremstilling op om, hvad han benævner landsbymonografien i bondesamfund. Denne fremstillingsform er ifølge forfatteren blevet en gylden regel inden for dette emne. Her ser det ud til, at han særlig tænker på *Redfield's* studie af den mexikanske by *Tepoztlan* fra 1930 og *Wylie's* bog om den sydfranske landsby »*Vaucluse*« (pseudonym) fra 1957.² Selv om intentionerne i de to afhandlinger var forskellige, så er de begge – ligesom *Montaillou* – karakteristiske ved at være meget lidt analytisk elaborerede. *Wylie* var professor i fransk civilisation, og *Redfield* en af de amerikanske antropologiske pionerer, der (bl.a.) forsøgte at omplante etnografiske lille-skala studier i slægtssamfund til lokalstudier i såkaldte komplekse samfund. Disse lokalsamfunds-studier udvikledes metodisk op til omkring 1960 (spec. i 1950'erne), og kom i deres bedste form til at blive stofmættede, men alment forståelige »tætte beskrivelser« af menneskeligt dagligliv i små lokaliteter. Den teoretiske

konception bag studierne fulgte stadig tydeligere funktionalismens/strukturfunktionalismens flersidede udvikling og etablering i USA og særlig England.

Funktionalismen vil opfatte samfundet som et integreret system, hvor samfundets dele indgår i et funktionelt forhold til hinanden og dermed til helheden. Ideelt set er delene i forhold til samfundet lig med de såkaldte sociale institutioner (fx ægteskabet, retsnormen eller religionen), dvs. nogle overindividuelle forhold, som *Durkheim* (nævnt i *Ladurie's* litteraturliste) har benævnt dem. Set i forhold til institutionerne, betragtet som helheder, bliver individerne imidlertid dele, og samfundet udøver her, via dets institutioner, magt over disse. Gennem denne (skjulte) sociale struktur holdes menneskene på plads i samfundet og i de socialt/kulturelt skabte institutioner, som til gengæld – hvis integrationen og kontinuiteten ellers lykkes – tilfredsstiller individernes sociale/kulturelle fordringer (behov). Gennem en søgende og ikke etnocentrisk arbejdsmåde, bevægende sig fra del til helhed, stykker forskeren det holistiske billede sammen af livet – ofte i en lille lokalitet, eller et andet afgrænset miljø. Lad os med disse elementære begreber fra den funktionalistiske monografi igen se på *Montaillou*.

Ladurie lægger netop vægt på at understrege *Montaillou* som en i sig selv hvilende og ret isoleret by. Både bønder og særlig hyrder kommer dog ofte vidt omkring, og byen besøges også af fremmede, men alligevel er den en form for hele. I dette lokalsamfund fremhæver forfatteren igen og igen den centrale institution, *domus*. Selv om det tilsyneladende vrimler med stærke slægtsbånd i beboernes udsagn, fokuserer *Ladurie* på »husholdets« (»det hele hus«, husholdets) betydning. Det er her, folk hører til, det er heri, de socialiseres, det er det, medlemmerne ønsker at værne og at være loyale overfor. *Domus* er mere end *summen* af dets dødelige *individer* (s.46). Han fremhæver, at *domus'erne* er de grundlæggende *celler*, der *tilsammen* skaber »byen« (s.40).

2. Robert Redfield, *Tepoztlan. A Mexican Village*, Chicago 1968 (1930); samme, *Chankom. A Maya Village*, Washington 1934; samt Laurence Wylie, *Village in the Vaucluse*, New York 1964 (1957).

Den anden væsentlige institution er fåre- og gedehyrdernes *cabane*. En cabane er hyrdernes gruppe-, mad- og bofællesskab i bjergene. Selv om hyrderne kunne praktisere visse friheder, som ikke lod sig udfolde i byen Montailou, så var cabanerne alligevel via de økonomiske relationer til fårenes ejere – bønderne – og gennem hyrdernes relationer til deres domus og slægt hele tiden – trods den ofte store fysiske afstand – en del af Montailous sociale organisation.

Her præsenteres vi tydeligvis for landsbyen som et integreret system af kontinuerlig reproduktion og produktion, hvor domus og cabane er de primære institutioner. De er de socialt/kulturelt udviklede dele (celler) i forhold til byen som hele. Og overfor beboerne, Belibaste, Clegue, Maury – og for en stor del også Béatrice – er disse institutioner de normgivende helheder i forhold til dem selv som subjekter. Det er husets lov og fællesskabets holdninger, som styrer den akcepterede sociale adfærd. Institutionerne er ganske vist skabt af menneskene vis-a-vis hverandre, men i anden hånd udøver de også tryk (kollektive forventninger) overfor individerne.

Alt dette passer som hånd i handske til den *funktionalistiske*, lokalitetsorienterede bondesamfundsmønstre, men det er langt fra sikkert, at forfatteren har tænkt på denne teoretiske modelkonstruktion, da han skrev sin bog. Men den er i hvert fald indirekte blevet inkorporeret via Ladurie's inspirationskilder til det, han måske håbede (?) blot var en tematisk ordning af stoffet.

Formodningen om, at Ladurie i Montailou *ubevidst* er ved at blive strukturfunktionalist, dog mere i Malinowski's end i Radcliffe-Browns ånd, bestyrkes ved det faktum, at han ikke fører denne organisme-tankegang syn-derlig systematisk igennem. Alle beboernes mange interessante udsagn om trosforestillinger og disses sammenhæng med deres handlinger bringes nemlig (underligt nok) ikke i nogen direkte forklaringsmæssig forbindelse med de andre institutioner. Religionen svæver på mærkværdig vis ovenover aspekter som økologi, produktion, husholdet, fælles byliv etc., *samtidig med* at de citerede ud-

sagn tydeligt viser, at beboerne ikke har opfattet tilværelsen adskilt på denne vis. Den integrerede helhedstankegang bød netop den funktionalistiske antropolog at finde den måske umiddelbart skjulte sammenhæng mellem »åndelige«, betydningsmæssige og materielle institutioner.

Ladurie fremhæver, hvorledes kætteriet bandt folk sammen, og at Montailou i forhold til andre byer i lavlandet i overvejende grad var et slags afsides kættersk refugium. Samtidig siger han, at Montailou også var splittet mellem troende (dvs. kættere) og ikke-troende (mere ortodokse katolikker). Dette gradsforhold i forhold til en stærkt styrende (religiøs) norm er et klassisk, delikat problem. Når kætteriet imidlertid præsenteres som en så dominerende bagved altting liggende kraft, tvinges interessen over mod ikke-kætterne. Begge kategorier eksisterede tilsyneladende side om side! Hvordan lod dette sig gøre? De troende og ikke-troende delte åbenbart fælles kultur og almene aktiviteter med undtagelse af religionen. Men med den fremtrædende plads religionen indtog som normgiver for utallige gøremål virker det lidet sandsynligt, at denne forskel kunne opretholdes, uden at den netop ville vise sig i en (forskellig) sammenhæng med andre dele af den hverdagsagtige aktivitet. Man kan måske her drage sammenligning med et dansk landsogn, hvor forskellene i almen aktivitet mellem kirkelige retninger som grundtvigianere og missionsfolk omkring århundredskiftet kunne være meget udtalte.

For at udtrykke det på en anden vis: Hvis troen – som altså var så betydningsfuld, at folk led døden for den – spaltede byen og sognet, er denne spaltning svær at få til at hænge sammen med det forhold, at livet ellers skildres som homogent. Ud fra et funktionssynspunkt kunne man med lige så stor eller større ret spørge, om Montailou og omegn ikke repræsenterede to former for social organisation, som nok indeholdt visse fælles institutioner (fra før-kættersk tid), men som definerede deres indhold forskelligt og dermed også udlevede varierende praksis'er. Ladurie nævner ofte konflikter mellem forskellige huse og slægtsgrupper, som netop viser sig i kontra-

sterende syn på samme handlinger. Men besynderligt nok forfølger han ikke disse forskelle. Vi læser meget om kætterne, men man tørster efter at komme ind på livet af deres modsætning, ikke-kætterne. Først derved begriber vi byen i sin *helhed*; men nu er det ganske vist en helhed bestående af hinandens modsætninger, vi er ved at bevæge os ind på.

Lad os imidlertid slutte her for ikke at overfortolke en allerede to gange fortolket tekst. At bogen *Montaillou* er i nært slægtsskab med en tidlig og ofte kritiseret funktionalistisk tradition, er imidlertid tydeligt.³

Det fremmede miljø

Foruden de mange, der har udtrykt begejstring for Ladurie's måde at oversætte den verden på, som fremstår gennem Fournier's protokoller, har nogle dog også set med bekymring på den noget hårdhændede og direkte vis, hvorpå han tolker interviewene og oversætter skriverens allerede én gang oversatte latinske tekst.⁴

Forskningsmetodisk kan man med lige så stor ret undre sig over Ladurie's måde at læse sine inspirationskilder og sine komparative referencer på. Redfield's tidligere bøger er nævnt (og her kunne siges mere m.h.t. det, som Ladurie overser i dennes interesse overfor relationen mellem land og by), men besynderligt er det, at Ladurie i de også nævnte bøger *The Little Community/Peasant Society and Culture* fra 1950'erne ikke ser, at Redfield i et af kapitlerne faktisk helt sprænger forestillingen om den funktionelle beskrivelse af det bondesamfund, som aldrig eksisterer isole-

ret.⁵ Han fremhæver, at bondelandsbyen med dens relationer til folk og institutioner udenfor den selv (på godser, i købstæder og storbyer) måske er så ukomplet et system, at den ikke lader sig beskrive som en i sig selv hvilende social struktur.⁶ Redfield forudså, at antropologerne måtte ud af landsbyen og i stedet se på større regioner. Det var imidlertid svært, så længe den indenfor funktionalismen udviklede metode var så godt som enerådende i antropologien.

Her konfronteres vi med et direkte paradoks i forståelsen af Ladurie. Han kender Redfields både tidlige og sene bøger, men bruger kun inspirationen fra argumenterne i de (tidlige) afhandlinger, som hos den samme forfatter senere er kraftigt reviderede og perspektiveret. Dette er så meget mere besynderligt, når man betænker, at de relevante ønsker og forhåbninger, som Redfield fremsatte i sit sene forfatterskab (overfor lokalsamfundsfunktionalisterne) i vid udstrækning og på blændende vis netop er blevet indfriet af regionale franske historikere som Braudel og hans elever – *herunder Ladurie selv* i disputatsen om bønderne i Languedoc. Dette kan logisk set kun forstås, hvis Ladurie nu anser Redfields sene argumenter for irrelevante. Da han imidlertid andetsteds, omend i anden sammenhæng, med rette fremhæver sine egne kollegers fortjenester, er det svært at forestille sig, at han ikke på dette område principielt skulle dele Redfield's sene syn på studiet af bondesamfund.

Da Ladurie tog Montaillou op til undersøgelse, stod han tilsyneladende overfor at skulle forene to, hver på deres felt frugtbare, traditioner,⁷ som måske i hans samarbejding

3. Lokalsamfundsstudierne har forskningshistorisk rod i funktionalismens organisme-opfattelse af »samfund«, som nærmest blev rumligt definerede. Selv om vi er i stand til at se problemerne i funktionalismen, kommer vi trods denne arv alligevel til at studere et eventuelt specifikt liv og bevidsthed i lokaliteter som f.eks. landsbyer eller bykvarterer; hvis vi altså har brug for det, og vi ikke, på grund af analytiske problemer, ønsker at se bort fra det.

4. Se kommentarer i Karen Glente, *Processen mod Beatrice de Lagleize*, Kbh.Uni. 1982.

5. Kapitlet *A Community within Communities*, i R. Redfield, *The Little Community/Peasant Society and Culture*, Chicago 1967 (1953/1956).

6. Redfield 1967 a, 128; 1967 b, 24.

7. Jeg betragter her alene forfatteren ud fra hans egne præmisser. På dette tidspunkt stod Ladurie i en situation, hvor han havde totalt overblik over det bedste i fransk historikertradition, samtidig med at han havde orienteret sig i antropologiens studier af relationer og kultur i små lokaliteter.

kunne have givet et helt tredje resultat. Det skete imidlertid ikke, og det er heller ikke sikkert, at han har reflekteret på den måde. Hvis han imidlertid havde læst sine referencer fra andre fagdiscipliner lidt nøjere, havde han dog i det mindste haft mulighed for det. Betydningfuldt er det i det mindste at se, at han faktisk i *Montaillou* i meget høj grad lægger sin egen *Annales*-tradition fra 1950'erne og 60'erne til side for i stedet at skrive inden for en – på dette tidspunkt – noget antikveret antropologisk tradition. De interdisciplinære erfaringer fra de seneste år viser imidlertid, at brug af nabofagets (selv stærkt kritiserede) konceptioner godt i ens eget fag kan aftvinge beundring (blandt dem, der ikke kender kritikken). Dette fænomen hører nok enhver begyndende tværfaglighed til.

Jeg tror imidlertid, at det både er forkert og for let at beskyldte Ladurie for opportuniste, selv om han kan optræde noget *nochalant*. Fænomenet eller de faglige misforståelser har tilsyneladende også at gøre med den måde, hvorpå den ene fagdisciplin læser den andens bøger.

I Ladurie's ellers hverdagsagtige og noget normativt skrevne afhandling optræder der her og der små faglige debatter eller komparationer. Disse drejer sig mest om, hvordan tingene »virkelig var« eller er, og ikke om forklaringsmåder eller andre teoretiske problemer. I disse diskussioner opererer forfatteren indenfor sit eget faglige univers, og mange af referencerne er forståeligt nok til andre historikere. Foruden de allerede nævnte antropologer forekommer dog også i denne sammenhæng så forskellige folk som Radcliffe-Brown, Lévi-Strauss, Leach, Pitt-Rivers, Goody, Wolf, Godelier, Sahlin og Bourdieu. Det bliver imidlertid aldrig til egentlig faglig debat med disse forskere. Ladurie lader sig for det meste inspirere af dette eller hint (ofte lille) træk i deres bøger, som har ledet hans tanke hen på lignende eller modsatte forhold i hans eget materiale. Dette er for så vidt udmærket, men ingen af disse antropologer har skrevet bøgerne for de små træks skyld. Forfattere som har villet noget andet og mere, må føle det noget *forstemmende*, at Ladurie ikke griber dybere. For de fleste af disse folk kunne

faktisk indirekte hjælpe Ladurie med at undgå nogle af de mest klassiske problemer i landsbymonografien. Men Ladurie læser dem åbenbart ikke af interesse for, hvad de gør i deres måde at rekonstruere en mulig »virkelighed« på, men derimod for, hvad de konkret skriver om. Dette falder helt i tråd med henvisningerne til sociologerne Tönnies, Chayanov og Shanin (samt Marx), hvis netop mere eksplicit fremsatte teorier om *faktuelle forhold* i langt højere grad bliver taget op af Ladurie.

Når man imidlertid betænker, hvor vanskeligt det er for udenforstående virkelig at sætte sig ind i de franske historikers egne og godt skjulte konceptioner, er det måske ikke så mærkværdigt, at Ladurie har vanskeligt ved at se, hvad en del af antropologernes bøger (også) handler om.

Regional variation

For læsere, som ikke er meget godt inde i fransk middelalderhistorie og regional variation, kan det være lidt af et chok at erfare, at Ladurie har præsenteret *Montaillou* ahistorisk. Dem der tror, at de kan få glæde af at kende til M. Bloch's og G. Duby's klassikere om fransk feudalisme, kommer til at tro om igen. I første kapitel ofrer Ladurie nogle få sider på at fortælle om den magt, som han senere viser, ikke betød meget i byen: Lensherren, greven af Foix, godsforvalteren/byfogeden, bispeembedet, kongemagten og Inkvisitionen. Kun den sidstnævnte bliver der virkelig gjort noget ud af, omend vi aldrig virkelig oplever sammenstødet mellem kirken og byen. De andre »er der«, men bliver kun fjerne kulisser. Derved undgår Ladurie helt at fortælle læseren om det franske feudalsamfund, og hvad der er mere skæbnsvangert: Han undgår at fortælle, hvordan *Montaillou* og omegn var en anden variant af middelaldersamfundet end det, Bloch skrev om i *La Société Féodale* (1939–40). Uddybning af denne forskel og forbindelse ville netop have været langt mere afklarende end de vage henvisninger til *Montaillou's* marginale placering i forhold til Foix, de kirkelige centre og handelsbrændpunkter. Det er, som om Ladurie

desværre i bedste landsbymonografistil nærmest gør en dyd ud af at vise Montaillou som et isolat.

Han har uden tvivl ret i, at bjerglandsbyen politisk var marginal i forhold til magten, og at der herskede anderledes forhold andre steder, men man får næsten intet at vide om forskellene. Vi får kun sporadisk kundskab om, at der i Montaillou ikke var noget hoveri, ingen trælle, intet dyrkningsfællesskab, at der så godt som ingen hierarkisering var (omend konflikterne var stærke), at klassegrænserne var temmelig flydende, og at adelskab – hvis det ikke var forbundet med rigdom – var uden megen betydning. Det er muligt, at Ladurie har fuldstændig ret i disse ting, men det er vanskeligt at forstå de kontraster til Montaillou, han *ikke redegør for*, og som netop gør forholdene i den studerede by til mere end eksotisk lokalisme.

Som Ladurie bedre end de fleste ved, var bønder i Europa ikke kun bønder. Meget groft kan man vel skelne mellem følgende på samme tid eksisterende former: For det første hovedgårds/fæstegårdssystemet (slettekornbrug) bedst kendt som den klassiske, rurale feudalisme i kerneområdet mellem Loire og Rhinen, men også eksisterende i England, Det Tyske Rige, Polen og de nordlige regioner af Spanien og Portugal. Dernæst det mediterrane system (med tættere befolkning), som dog også kunne strække sig over alperne. Her var blandingsformer af selveje- og lejesystemer (med faste afgrøder, jordbrug og kvægavl), men i begge udgaver baseret på en ret stor vareproduktion til salg i de her udviklede byer. Endelig fandtes en form for kvægbrugs- og marginalt jordbrugssystem langs de atlantiske kyststrækninger (og vist også i det østlige Mellemeuropa), hvor den manoriale hovedgårdsproduktion ikke blev udbredt eller kun fandtes i mindre målestok (jfr. Norge, de nordlige Nederlande og delvis Vestjylland).

Montaillou og omegn hørte til (en variant af) den mellemste form, med en blanding af egen jord og lejevord med visse faste afgrøder og stor transhumance med ret stabile vareleverancer og forholdsvis udviklet pengecirkulation. Man går galt i byen, hvis man som læser tror, at vi uden videre kan betragte Mon-

taillou som et godt eksempel på, hvorledes bondelandbruget alment strukturerede livet i middelalderlandsbyen i Frankrig eller Europa. Middelalderssamfundet *kunne* så at sige være bygget op over samme struktur som landbrugsproduktionen, men behøvede det ikke. Det var ikke erhvervet landbrug i en ideal middelalderudgave eller som afsides relik, der betingede den almindelige levevis i Montaillou, men derimod den produktions- og ejendomsstruktur, der var herskende for landbruget i denne region, og *dermest* særlige lokale omstændigheder (lige fra økologi til Inkvisition). Først på den baggrund er vi i stand til at se, hvor interessant Montaillou egentlig er.

Denne sammenhæng er naturligvis bekendt for franske historikere og enkelte andre, men enten tror Ladurie, at alle andre også har en sådan viden, eller også har hans forbillede i den funktionalistiske *lokal*studie gjort det mindre relevant for ham at tage hensyn til sådanne »ydre« samfundsmæssige historiske forhold. Derfor har hans på mange områder fantastiske skildring svært ved at tilføje historieforskningen nye dimensioner. Han pøder så at sige på en anden gren end sin egen. Mange vil sige, at hans interesse for byens levende liv, for folks forestillingsverden, for det eksotiske (det specielle) m.v. er noget nyt. Disse aspekter er måske som konkrete interessefelter nye, men Ladurie forbinder dem ikke i nogen integreret opsamling af viden og analyse-mæssige landvindinger fra sine egne fagfællers tidligere anerkendte forskning. *Montaillou* er i hvert fald skrevet, som om dens forfatter ønsker at lægge en del af sin egen fagtradition bag sig, for radikalt at ville gøre noget andet. Det er prisværdigt at ville videre, men i dette tilfælde har landvindingerne – og blandt disse bør ikke medregnes den gammel-antropologiske »gyldne regel« – også haft sine omkostninger.

Hvad er videnskab?

Efter at have omtalt træk af det, som Ladurie i 1975 så sig om efter (hvilket han senere dog har udskiftet til fordel for andet), må det være

på sin plads kort at omtale, hvad det var, han med *Montaillou* med ét slag vendte sig bort fra.

Da Ladurie i 1966 udgav sin med rette højt priste disputats om krise og langtidsforandringer i det materielle liv blandt bønderne i Languedoc, byggede han klart videre på traditioner indenfor kvantificerende socialhistorie og befolkningshistorie i *Annales*-udgaven. Selv havde han tidligere været stærkt optaget af klimaets indvirken på produktionen i »det gamle (bonde)samfund«. Men modsat så mange andre historikere stræbte han mod at udvikle en holistisk historie, som foruden at ville forklare ændringer også havde som ambition at behandle forskellige aspekter af livet som integrerede dimensioner af et totalt samfund.⁸ Bogen prøvede at vise forandringer i sammenhængen mellem på den ene side biologiske, klimatiske samt økologiske størrelser og på den anden overlevelsesmæssige kriser og sociale konflikter. I forhold til så mange af sine samtidige kolleger var Ladurie her ikke blot en slags cand.polit. i fortiden. Han var langt mere end det, og det er sandsynligvis dette som har gjort, at Languedoc-bogen uden tvivl lang tid fremover vil blive stående som et eksempel på både et perspektivrigt og solidt arbejde af en professionel historiker. Bogen vandt faktisk ved senere, i bl.a. den amerikanske udgave,⁹ at få skåret en del af de specifikke økonomisk-historiske passager fra, som til gengæld var nødvendige for på daværende tidspunkt at leve op til normerne indenfor Ladurie's franske miljø.

Afhandlingen udkom i årene, hvor en nypositivistisk bølge begyndte at bryde igennem – samtidig med at andre dele af den intellektuelle verden genopdagede Marx! I dette opbrud forlod Ladurie det helhedssyn, som disputatsen (også) havde forfægtet, for at kon-

centrere sig om dybtgående kvantitative studier af mere isolerede faktorer, hvorimellem der skulle etableres ufravigelige årsagsforbindelser.

Den grundlæggende ide i en sådan forskning er, at *når* vi har fået erhvervet den nye og grundlæggende viden om prisfluktuationer, klimaforandringer, arealproduktivitet, folketal, dødelighed, ægteskabsfrekvens, frugtbarhed etc., da har vi skabt den reelle baggrund for at skrive en ny – og for første gang (!) – *videnskabelig* historie. Sådanne forestillinger om objektiv historie var ikke nye i det franske forskningsmiljø, men blev nu markeret meget kraftigere. Til dette formål ville Ladurie og hans kolleger låne metoder, fra hvad de dengang anså for de avancerede socialvidenskaber. Dvs. fra positivistisk sociologi, fra nationaløkonomi og fra demografisk teori.

I årene fra disputatsen og omtrent op til *Montaillou*'s fremkomst skrev Ladurie adskillige artikler om faktuelle emner og en del oplysnings- og oversigtsartikler indenfor denne nye »begyndende videnskab«.

På baggrund af disse arbejder udgav han i 1973 – to år før *Montaillou* – en artikelsamling (1979 oversat til engelsk), som fik stor udbredelse.¹⁰ Det blev en særegen blanding af intelligent opfindsomhed, innovativ begejstring og nådesløs kritik. Her svang Ladurie i flere af kapitlerne ikke kun pisken over sine nuværende kolleger, men også over de fortidige historikere, som alle blev målt efter en uproblematiseret fremtidig alen for, hvad god forskning burde være. Ladurie selv var ikke i tvivl. *Annales*-traditionen havde været god, men det, der var værd at nævne fra faghistorien var alene de tilfælde, hvor de store gamle havde kvantificeret. Den økonomiske historie skulle (som en del amerikanske historikere allerede var godt i gang med) hente sit viden-

8. Le Roy Ladurie, *Les Paysans de Languedoc*, Paris 1966. Bogen er senere blevet karakteriseret som ren mathusiansk reduktionisme. Jeg vil gerne gøre opmærksom på, at den også er en del mere end det.

9. *The Peasants of Languedoc*, Illinois 1974. Det samme kan siges om den forkortede amerikanske og engelske udgave af *Montaillou*, selv om baggrunden her er en anden. Umiddelbart skulle man forvente, at en holistisk monografi som *Montaillou*, ville falde helt fra hinanden ved i slutningen at få fjernet flere kapitler. Når dette ikke er tilfældet, er det netop fordi de i disse afsnit behandlede aspekter ikke er bragt i et nødvendigt analytisk afhængighedsforhold til andre centrale aspekter i bogen. De optræder blot som empiriske temaer præsenteret efter hinanden.

10. Le Roy Ladurie, *The Territory of the Historian*, Harvester Press 1979 (1973).

skabelige indhold i »de nye teorier om økonomisk vækst« (take-off), til fordel for fagets gamle samlebegreber som teknologisk eller industriel revolution. De sidste rester af begivenheds- og personhistorie dødsdømtes til fordel for »fortidens matematiske opstandelse« i form af historisk demografi. Både teknikker og teorier fra økonomi og demografi låntes ind for at videnskabeliggøre historien. Ladurie hævdede direkte, at »historie som ikke er kvantificerbar, kan ikke hævde at være videnskabelig« (i angelsaksisk betydning). Det var et forsvar for en historie, der byggede på en udbredt men egentlig misforstået opfattelse af naturvidenskabelige operationer. Computeren blev gjort til problemløseren og Braudels begyndende arbejde med konceptioner var åbenbart et overstået stadium.

Det er nemesis, at Ladurie blot få år efter dette felttog med korte mellemrum skulle skrive en bog om både personer (*Montaillou*) og en begivenhed (karnevallet i Romans).

Der er i sig selv ikke noget galt i at ændre synspunkt, i at mene, at der skal tælles (hvad der nogle gange *skal*), i at blive inspireret af, hvad nabodiscipliner laver, i at være begejstret for, at man ud fra ørkesløse rækker af kirkebøger via familierekonstitution kan fabricere fortidige demografiske mønstre, eller – for så vidt – i at være neopositivist.

Det er imidlertid i mine øjne galt, når en fagmand autoritativt propaganderer for noget uden at vise, hvorledes det nye kan være med til at løse gamle problemer, hvorledes det kan samle allerede etableret erfaring op i fremstødet mod videre horisonter, og/eller hvorledes de gamle interesser og problemer i det nye lys er blevet irrelevante. Og det gjorde Ladurie (og mange andre) ikke meget ud af.

Dermed forvirrer man faktisk omgivelserne, som på en særegen kulturel-akademisk måde overlades til at orientere sig i et felt, som officielt præsenteres som videnskabelig klart og præcist, men reelt gøres uigennemsigtigt. De, der har mest næse for, hvordan strømme går, bliver – indenfor kulturens

grænser – avancerede, de andre »sækker bagud«. (Akademiske normer er meget retningsbestemte!).

Dertil kommer, at en mand med Ladurie's autoritet uvægerligt indirekte kommer til at sætte megen forskning igang. Når en estimeret forsker udtaler sig så kraftigt, som han gør, vil mange alene tro ham på hans ord. Det er måske lidt naivt, men dog forståeligt. Når de så har fået søsat deres nye »avancerede« projekt, finder de – som i tilfældet med den historiske demografi – ud af, at det som var »sikker viden«, »fremtiden« etc. for blot et par år siden, i dag måske betragtes som en ren blindgyde.

Det har efterladt megen frustration, at Ladurie har stillet sig op og peget i én retning, hvorefter han har vendt rundt og selv gjort noget andet. Det er sket med næsten hver eneste af hans bøger. Jeg vil gerne understrege, at det er vigtigt, at man er i stand til at revidere egne meninger, og at man kan op-søge nye forskningsfelter. Men *måden* hvorpå Ladurie (offentligt) gør det, er efter *Languedoc* ikke specielt overbevisende (eller fair overfor studenterne).

Ingen vil frakende ham belæsthed, intelligens, gå-på-mod, sans for at kombinere problemer på en ny vis og blik for såkaldt skæve tilgange. Samtidig viser han sig dog også som en slags videnskabelig fribytter, der rastløst konsumerer nabodisciplinernes arbejdsmetoder, og som tilsyneladende forlanger, at hans egne konsumenter i form af læserne skal begejstres for hans stadig nye måder at gøre erobringer på. Man må indrømme, at det indtil nu er lykkedes ganske godt. Og da han præsenterede *Montaillou* havde selv hovedparten af det faglige establishment tilsyneladende glemt, hvad han med flammeskrift havde sagt blot to år tidligere.¹² Nyhedseffekten og det højst fascinerende stof overskyggede tilsyneladende det noget paradoksale i situationen. I modsætning til tidligere udtrykte Ladurie nu ikke eksplicit, hvad der var i vejen med det gamle approach, at lokalstudier ikke skulle

11. Citater og omtaler fra Ladurie 1979 s.10, 11, 15, 18, 223, 233.

12. Gælder dog ikke alle. Se f.eks. L. Stone, In the Alleys of Mentalité, i *New York Review of Books* 8/11 1979.

modelleres op efter historiedemografen L. Henry's *Crulai* (1958), men á la Redfields *Tepoztlán*, eller at de serielle, kvantitative, studier burde erstattes af interessen for kulturelle værdinormer, attituder og dagligliv. Men indirekte sagde han med *Montaillou*, at han åbenbart nu ønskede at lægge de foregående 10 års »videnskabelighed« bag sig, samtidig med at han – og med rette – stadig anså sig for at være historisk fagmand.

Mentalitet eller »blot« kultur

Siden *Montaillou's* fremkomst er bogen i mine øjne blevet mere overfortolket end fordøjet – måske fordi den med rimelighed af så mange er blevet betragtet som en væsentlig publikation. Den interessante engelske interdisciplinære forsker Keith Thomas så straks en genopdukken af den historiske interesse for almindelige menneskers trosforestillinger, myter, attituder og tænkesæt, som L. Febvre repræsenterede, og som Thomas selv i 10–20 år havde været næsten ene om at praktisere.¹³ Andre har genkendt temaer fra tidligere tiders litteraturfremstillinger og enkelte har ment at se Saussure'ske og Levi Strauss'ske tendenser i bogen. Nogle hævder, den er led i »den grønne bølge«s søgen efter et godt liv og en god (?) fortid, somme at den udtrykker et identifikations-perspektiv i kontrasteringen af vor egen tidsalder versus en anden. Mest er den dog i de senere år blevet fremhævet som starten på den nye svært definerbare mentalitetshistoriske interesse.

Det er forståeligt og nødvendigt, at vi tænker og reflekterer, når vi læser tekster. Det kan også være rigtigt, at Ladurie har ment alt dette – og meget mere – da han skrev sin bog. Hvis forfatteren imidlertid skriver, hvad der i det mindste primært er hans ambition med arbejdet, forekommer det mig dog rimeligt, at man først bedømmer hans bog ud fra dette, før man søger at fortolke den som repræsentation for noget andet og »mere«.

Med hensyn til mentalitetshistorien er påstanden, hvad angår *denne* bog, noget flot og måske mere udtryk for læserens egne prioriteringer end for forfatterens mening. *Montaillou* indeholder ingen som helst egentlige analyser af, hvad der på fransk forstås ved mentalité, og den omfangsrige litteraturliste røber også ringe interesse herfor. Derimod er bogen fuld af udsagn om emner, som den senere mentalitetshistorie eller folkelige idéhistorie (forståeligt nok) interesserer sig for. Det må understreges, at Ladurie ikke i *Montaillou* er psykologisk historiker, litteraturvidenskabsmand eller tegnforsker. Han er antropolog og historiker, hvilket her kommer ud på et. Og netop den antropologiske tradition, han her har gjort til sin undersøgelses- og fremstillingsramme, giver ham (ideelt set) mulighed for at integrere folks såkaldt materielle liv med deres normer og holdninger til dette liv. Det er på denne måde, disse aspekter i mine øjne stille og roligt, omend i en ret enkel form, får en plads i *Montaillou*. Inden for antropologien og etnologien – samt i det germanske og anglosaksiske sprogområde – kaldes de forøvrigt for kultur.

Først i hans senere bøger bliver den mentalitetshistoriske genre synlig, men for Ladurie's vedkommende i langt tættere tilknytning til fagdiscipliner som (nyere) antropologi, folkloristik og semiotik end til en egentlig ny videnskab eller præfiks-historie om det kollektivt mentale eller ubevidste.

I bogen om oprøret og konflikterne i Romans 1580, som udkom på fransk i 1979, er selve anskuelsesmåden af anledningen til opstanden, karnevallet (begivenheden), hentet fra de amerikanske antropologer Turner og Geertz, og fokuseringerne på det indirekte sprog i symbolerne fra bl.a. Barthes, Foucault, Greimas, Lévi-Strauss og Douglas.

Året efter kom hans afhandling om analyse af et fransk sagn (vandrehistorie/novelle) som genspejling af bevidsthedsformer i 1700-tallets landsbyer.¹⁴ Her blev tilgangsvinkelen via

13. K. Thomas, *The Wizard of Oz*, i *New York Review of Books* 12/10 1978.

14. Le Roy Ladurie, *Carnival in Romans*, New York 1979 (1979); samme, *Love, Death and Money in the Pays d'Oc*, Penguin 1984 (1980).

den strukturelle semantik (Greimas) endnu tydeligere.

Disse to studier kan sandsynligvis betragtes som bidrag til den brede mentalitetshistoriske debat. De kan imidlertid også ses som henholdsvis et forsøg på ved hjælp af en ny form for analyse (det »sociale drama«) at genindføre begivenheden i fransk historie-tradition, og på at forene historie med en eksplicit begrebmæssig behandling af kulturelle udtryk/indhold i folkløristisk skikkelse. Man kan måske lidt paradoksalt sige, at Ladurie i disse to værker ved hjælp af strukturalismen gør op med nogle af Annales-traditionens doktriner omkring strukturhistorien (spec. Braudel). Han starter i den sidste og ender i den første med *Montaillou* som et (primært struktur-funktionalistisk) mellemspill. Alle tre tempi har at gøre med struktur i varierende udgaver, og det er begribeligt, hvis udenforstående finder distinktionerne forvirrende. Alle har de nok samme filosofiske rod, men fagvidenskabeligt har de i de forskellige praksisforløb fået højst varierende indhold. I og mellem disse fagmiljøer er der ingen enkel udviklingsmæssig forbindelse; der er kun forskel. Som skrivende subjekt har Ladurie alene etableret *sin* forbindelse. Måderne hvorpå han har skrevet sine bøger, er hans realisering via hans faglige søgen efter en modus at begribe og beskrive tilværelsen på. Dette er ret enkelt at overbevise sig om, hvis man på den ene side jævnfører hans altid fylde litteraturlister fra den ene bog til den anden, og på den anden side indenfor det enkelte værk sammenholder de teoretiske metodiske henvisninger med den måde, hvorpå de (læses og) bruges i afhandlingerne. Nogen vil sandsynligvis negativt betegne Laduries faglige indlån som overentusiastiske og febrilske, andre måske positivt som søgende og livgivende. Eklekticismen har eksisteret hele forfatterskabet igennem, men efter *Montaillou* – hvor den nok fik de mindst heldige følger – er det i hvert fald for mig tydeligt, at den er blevet mere funderet og også har givet sig mere

konsistente udslag. At Ladurie så i sine sidste tre bøger faktisk sensations-fortolker, mere end han stille og roligt argumenterer for at overbevise læserne gennem analyse, er en anden sag.

Ud fra et fagligt, og dermed menes et disciplinært genremæssigt og ikke et filosofisk synspunkt, har dette gjort, at Laduries historiskrivning har ændret sig ret markant.

Nyromantikken og den lille historie

Ladurie's tre sidste bøger er i lyset af det (meget forskelligartede) som kaldes for postmodernisme, blevet opfattet som eksempler på *en historie* om det (materielt) ikke-konkrete, hvilket under »det gamle sandheds- og fornuftsparadigmes sammenbrud« netop er lige så reelt, relevant og sandt som alle andre historier, inklusive kilden selv. Interessant nok fremhæves her specielt den analytisk mindst elablerede *Montaillou*, som gerne omtales i forbindelse med Carlo Ginzburgs ovenfor nævnte bog om en italiensk møllers idéverden omkring 1600 og Natalie Zemon Davis' afhandling om en almindelig fransk bondes forsvinden og senere genopdukken ca. 1550.¹⁵ Alle tager de udgangspunkt i nogle specielle fænomener (det tilsyneladende unikke). Foruden at vise, at verden også er unik, vil de dog gennem en »tæt« og ofte indirekte behandling af stoffet også perspektivere andre forhold i deres personers samtid. Dette »andet« konkretiseres sjældent nøjere (og skal vist heller ikke siges klart), men søges genspejlet via den narrative og stærkt personcentrerede fremstilling af de fortidige forhold. Derved kan den nutidige læser til et vist mål også selv indlæse *sine* refleksioner i historierne. Og dette ord, *historie*, betyder altså nu både én og to ting: På den ene side det gamle Ranke-paradigme om, hvad der egentlig skete (dengang), og på den anden side 1) hvordan vi oplever dette fremmede og 2), hvorledes vi bruger det forgangne i vor op-

15. Natalie Zemon Davis, *Martin Guerres återkomst*, Ordfronts forlag 1985 (1982) & Carlo Ginzburg, *Der Käse und die Würmer. Die Welt eines Müllers um 1600*, Syndikat 1979 (1976).

fattelse, relativisering og afklaring af vort liv i nutiden.¹⁶

Retrospektivt er disse bøger med rette blevet gjort til flagskibe i den mængde af artikler om de måske små, men oversete dimensioner og aspekter, som er fremkommet i de seneste år. Denne »kulturalistiske« bølge findes indenfor mange discipliner.

Genren bygger mere på klassisk humaniora og hermeneutik end på de såkaldte store teorier fra rationalismen og frem. Dens udøvere præsenterer oftest deres resultater uden større eksplicite teoretisk/metodiske overvejelser og skriver mest i en essayistisk og ofte direkte litterær stil. Læseren skal opleve mere end overbevises.

Som jeg opfatter det, bygger denne konception særlig på en afstandtagen fra 1970'ernes systemtænkning, hvor individuelle personer og kulturvariationerne blev ladet ude af betragtning. Reaktionen er forståelig og kunne nok også ventes efter både en del af nypositivismens og neomarxismens selvtilstrækkelige nedgøring af stort set alle, som ikke fulgte trop. Måske er kulturalismen – omend mere venligt – dog ved at gøre det samme, blot på baggrund af et omvendt indhold?

Man kan ikke lade være at tænke på, om der ikke finder nogle besynderlige misforståelser sted i forkastningen af fortidens teorier samtidig med, at begejstringen for den samme fortids empiri er blevet så stor. Gamle social-science-folk tager i disse år nærmest bad i eksotisk (traditionel humanistisk) empiri.¹⁷ Men når teori hører den fortidige verden til, hvormed eller hvorved opfanger/opfatter man da denne empiri? Har man ikke brug for værktøj i form af begreber, må man nærmest have overmenneskelige egenskaber. Hvordan kan man vide, at noget er hvidt, hvis man ikke kender eller konstruerer dets modsætning, kaldet sort. Hvordan kan man kategorisere, hvis man ikke ved, hvad man kategoriserer i forhold til? Og hvis man kun kan kategorisere i form af kontrasteringer af forskellige kulturfænomener, ender man da

ikke (igen) i en slags dikotomisk empirisme eller dobbelt kulturel etnocentrisme?

Hvis man går til angreb på »teorierne« ud fra 1970'ernes store konstruktioner om imperialism, centre og periferier, feudalisme og kapitalisme m.v., glemmer man desværre ofte, at de (foruden de afklaringer de trods alt gav!) nærmest var store empiriske hypoteser, hvis negation ikke »afkræfter« teorierne som begreber. Hertil kan ganske vist svares, at begrebet »begreb« i sig selv er et kulturelt og dermed relativt fænomen. Hvis man vil drive argumentet så langt, bør vi egentlig nedlægge universiteterne. Det er der interessant nok ingen, der har foreslået. I stedet går man tilsyneladende tilbage til romantikken og lader mennesket *se*, subjektet *tale*; forskningen skal give *oplevelser* og *indtryk* og tilfredsstille kollektive – tidligere begravede – *behov*. Desværre har man imidlertid lige forinden afskaffet det, vi skal se, tale og opleve med!

Jeg må tilstå, at jeg ikke tror, at denne nye subjektivisme trods stor øjeblikkelig interesse vil berige os væsentligt. Ambitionen er både for stor (m.h.t. at frigøre forskerne) og for lille (m.h.t. teoretisk potentiale). Ingen narrativ fremstilling kan skrives uden eksplicite eller *implicitte* teoretiske konceptioner, uden forklaringer, uden midler – ligeegyldig hvad de kaldes – hvormed man vil overbevise læseren (det kulturelle subjekt). Ligemeget hvor meget man vil frigøre sig, er man bevidst eller ubevidst i en dialog med samtidige og fortidige skribenter (og deres argumenter) og dermed også på godt og ondt afhængige af dem. Det er lidt ligesom med forældre, som man jo heller ikke selv kan vælge.

Hvor står den nye form for historie eller historisk antropologi i dette opbrud? Her er det farligt at generalisere for kraftigt. Spektret er meget bredt, og der sker hele tiden forskydninger indenfor dette felt. Lad os imidlertid på baggrund af læserverdenens konsumtion af *Montaillou* samt *Ginzburgs* og *Davis'* snart klassiske bøger betragte enkelte forskelle, men dog særligt nogle ligheder.

16. Om den psykologiske brug af fortiden, se P. Ariès, *Mentalitetshistorie*, i *Kultur og Klasse*, nr. 48, s. 55.

17. Jonathan Friedman er i *Retorts and Invective*, i *Antropologiske Studier* nr. 35–36 inde på parallelle tankegange.

Ginzburg er som Ladurie interesseret i almuens egne udsagn om deres liv og opfattelse af omverdenen. Men hvor Ladurie fokuserer langt bredere på dagliglivets praksis er Ginzburg optaget af, hvad man mere gammelkulturhistorisk vil kalde de åndelige ting. Han vil gennem mølleren, landbrugeren og håndværkeren Menocchio's udsagn fremdrage oplysninger om almuens tanker, opfattelser og hele referenceramme omkring tingenes sammenhæng. Ginzburgs af dele sammenstykkede helhedsbillede (det »rekonstruerede univers«) af denne folkekulturelle opfattelsesmåde sættes hele tiden i relation til den kirkelige elites idemæssige billede af Gud og verden. Dermed viser han, hvordan den menige befolkning indlæser et forskelligt indhold i den officielle (kirkelige) kulturs begreber. Dette resulterer omvendt i, at de i Inquisitionens øjne bliver kættere. Ginzburg er arkivmæssigt en stifinder, og meget belæst indenfor teologisk og klassisk litteratur. Hans teoretiske ideal er imidlertid her en form for fortsættelse af dele af 1800-tallets historiskrivning omkring den enkelte, den individuelle tanke, og idéverdenen som det konkrete. Dette stemmer også fint med den nye kulturalisme. Men i en verden, hvor stadig færre ser nogen videnskabelig, omend nok en ydre forskel, mellem naturvidenskabelig og humanistisk erkendelse, er Ginzburg meget bevidst om at opretholde denne distinktion. Besynderligt nok mener han, at en genindførelse af nogle af empirismens metoder fra slutningen af 1800-tallet kan være med til at skabe en ny humanistisk sandsynligheds-model.¹⁸

Ginzburg fremhæver betydningen af som en Sherlock Holmes at iagttage detaljen frem for helheden. Det er også på dette punkt han har sin styrke. Hvordan man *gennem* studiet af afslørende detaljer, tegn og spor (delene af noget organisk, jfr. hans »medicinske semilogi«) danner sig noget begreb om helheden, er han imidlertid – af gode grunde – tavs om. Ginzburg kommer ikke ind på, at hans genopdagede metode vel først og fremmest lader

sig anvende på begivenheder: Hvilke spor afslører maleren til billedet? Hvem var forbryderen? Hvilken sygdom er symptomerne indikatorer for? Men Ginzburg hævder jo som historiker primært at være interesseret i rekonstruktion af almindelige anonyme menneskers liv og idéverden!

Davis er også interesseret i på en ny vis at skildre tidligere tiders tilstande dvs. samfundet set med hverdagsøjne. Hun har på grundlag af et minutøst arkivarbejde, domsreferater og tidligere fremstillinger genfortalt forløbet af en bondes forsvindingstrick: Martin Guerre forlod en dag tilsyneladende uden grund sin familie og ingen hører fra ham i mange år. En dag kommer en mand til landsbyen og påstår, at han er den forsvundne Martin. Han kan i detaljer fortælle mange træk fra Martins tidligere liv, og han flytter igen ind i »sin« gamle familie. Efter nogle år anklages han dog af »sin« kone og hendes familie for falskneri. Under retssagen, hvor han er nær ved at overbevise dommeren om, at han *er* den, han udgiver sig for at være, træder den rigtige Martin imidlertid ind i salen, og svindelens afsløres.

Historien er dragende, men egentlig langt mere banal end den, Ginzburg og særlig Ladurie fortæller. Imidlertid afslører Davis gennem fortællingen en større sans for det samfund, den udspiller sig i, end Ladurie og specielt Ginzburg. Hun placerer begivenheden i sit rette relief, og dette relief i form af 1500-tallets bondesamfund versus retsmaskineriets verden er også den ene side af bogens eksplicite formål. Forløbet, Martin Guerres liv, er det middel hun bruger til at fortælle omkring, til at give retning (tid), og til at give drama. Dette kunstgreb, eller denne metodik om man vil, er ikke uden effekt.

Set i dette lys er den anden side af hendes formål imidlertid besynderligt. Her vil hun bl.a. svare på, hvorfor Martin forlod sin landsby, hvorfor stedfortræderen blev en bedrager, og hvorfor han mislykkedes med sit snyderi overfor Martins kone. I forhold til

18. C. Ginzburg, Morelli, Freud and Sherlock Holmes: Clues and Scientific Method, i *History Workshop*, Vol. 9, 1980. Han betragter sin interesse for de små træk i samfundet som en form for semiologi (hvilket er et noget stort ord), som han karakteristisk nok lader høre filologien og ikke lingvistikken til.

den ellers dygtigt gennemførte studie og hendes gode refleksioner over historikerens muligheder versus sandheder, kommer Davis dog her galt af sted. Det kunne næppe heller gå anderledes med den måde, hun har formuleret disse spørgsmål på.

Davis' oprør består i hendes interesse for den såkaldte lille historie og i hendes sans for kulturelle dimensioners betydning. Her passer et fænomen som Martin Guerre fint ind. Men i de problemer hun også formulerer som styrende for sin studie er hun egentlig rod-fæstet i en form for tysk historisme (i en senere amerikansk tapning). I sin stræben efter *begivenhedernes* indbyrdes sammenhæng fokuseres på *agenternes motiver og hensigter*. I den lille mands historie bliver det dog nu ikke individets rolle i diplomati, politik eller krig, der er det centrale, men helt parallelle spørgsmål om, *hvorfor* Martin gjorde det ene eller det andet. Her ruller alle dilemmaerne omkring enkle *årsagsforklaringer* (uden nødvendighed mellem årsag og virkning) og *enkeltindividets* motiver som sociale analyseobjekter ind over hende. På den måde hun spørger, må hendes svar nødvendigvis begynde med et *fordi*, og det gør de også. Martins forsvinden forklares med årsager, som at han (måske?) blev chikaneret p.g.a. sin baskiske herkomst, at han (måske?) var impotent, og denne eventuelle impotens (måske?) var forårsaget af, at han var opvokset med udelukkende kvinder og piger omkring sig! Således fortsættes ræsonnementerne, som derefter adderes sammen til den forklaring Davis gerne vil overbevise læseren om.

Her kommer hendes ellers nøjeregnende arbejde til at stå i skærende kontrast til hele og halve formodninger og intuitive »forklaringer« på ugebladsniveau. Det interessanteste er dog, at hun faktisk overhovedet ikke behøvede at opstille disse både teoretisk problematiske og empirisk unødvendig personfikserede hvorfor-spørgsmål. Martin gjorde,

som han gjorde, ligemeget om han var impotent, træt af familielivet eller måske blot halvfjøllet. Det er vanskeligt at bruge et livsforløb som ledetråd i en afhandling med videre perspektiv, men det kan udmærket lade sig gøre.¹⁹ Det ser imidlertid ud som om, at Davis har ladet midlet, Martins livshistorie, blive det centrale, således at det ikke længere var vurderingerne og opfattelserne i det agrarsamfund, Martin *levede i*, der skulle afspejles, men mere Martin selv. Det, hun meget ærligt kalder den opdigtede historie, er tilsyneladende ikke nødvendigt for opfyldelsen af hendes intention, som den skitseres i begyndelsen af bogen. Hun har hidtil villet skrive kollektiv historie set »nedefra«, men er her på vej over i en form for individualhistorie.

Efterskriftet til Davis' bog i dens italienske og svenske udgaver er forfattet af Ginzburg. Han beskriver bl.a., hvorledes historieskrivningen for et par hundrede år siden var med til at udvikle en ny romantype. Ginzburg opdager tilsyneladende nok dilemmaet i Davis' bog, men slår sig til tåls med, at modsætningen mellem det at være historiker og romanforfatter efterhånden er blevet fjernet. Dette diskuterer han i lyset af, at dogmet om én historisk sandhed ikke længere kan opretholdes. Dette sidste vil alle nok idag være enig med ham i. Samtidig associerer han imidlertid andetsteds disciplinen historie med forestillingen om et »sandhedskrav«, som ikke eksisterer i fiktion. Hvor Ginzburg åbenbart på den ene side vil sprænge historikerne ud over den traditionelle, disciplinbestemte grænse – hvilket er positivt – er han dog selv uafklaret i sin egen, tilsyneladende modsætningsfulde, relativisme. I efterskriftet afslører han, hvordan han faktisk er ude af stand til at tale principielt om det historieproblem, som optager ham og Davis. Han har tydeligvis på baggrund af sin (italienske) filologiske og fortolkende tradition intet sprog at tale med om forhold, der ligger uden for teksten selv (hvil-

19. De afhandlinger, der så at sige klarer problemet, ser ud til at være dem, der lader de samfundsmæssige/kulturelle omstændigheder forklare det enkelte livsforløb og ikke omvendt. Livsforløbet kan åbne vore øjne for dimensioner, der skal forklares, eller afspejle specielle ideologier og organisationsmønstre. Men søges forklaringen i individet selv, bliver det i sidste ende psykologi vi bedriver; søges den i samfundet kan resultatet eventuelt kaldes historie, etnologi eller sociologi.

ket også fremgår af hans generelt store bundethed til arkivstof og eksempler). I stedet taler han med og gennem et utal af eksempler fra litteraturen, hvor han i langt højere grad er på hjemmebane. Selv om også han vil fra begivenheden til »de dybere historiske tendenser«,²⁰ kommer han meget forståeligt ikke længere end til vage udsagn om, at både historikeren og forfatteren vil fremstille det forgangne og menneskers handlinger. Men hvor forskellen mellem de to fremstillingsformer består (han opretholder besynderligt nok distinktionen), eller hvordan man gør dette, omtales ikke. Det er imidlertid klart, at Ginzburg har svært ved at se forskellen mellem, hvad jeg vil kalde for en faglig (begrebsmæssig) diskussion, der eventuelt i sidste ende munder ud i et tvivlende »måske« (f.eks. om et spørgsmål om sammenhæng), og det helt subjektive/fiktive udsagn. Han må som fagmand analytisk indtage en nærmest indifferent holdning overfor Davis' forsøg, og mener tilsyneladende, at hvis vi ikke kan bekende os til *det* store gamle historiske »sandhedskrav«, da laver vi blot vore egne (fantasi)billeder. Det er han i øjeblikket ikke ene om at mene.

Her er det værd at erindre, at Ladurie trods alt ikke – som hans kone foreslog ham²¹ – skrev en rent fiktiv roman over Montaignou-materialet!

Struktur og/eller det levende liv

Ginzburg har imidlertid ret i, at de her omtalte bøger leverer tankegods til flere »lejr«, og at de fra de varierende lejre kan opleves forskelligt.

At de har opnået popularitet i den bredere læserverden har muligvis mere sammenhæng med de emner, de berører, end med de mere

akademiske argumenter de direkte og særlig indirekte tager stilling til. Bøger vækker slet og ret opsigt, hvis de beskriver, hvad landsbyboere talte om i middelalderen, mens de sad på dørtrinet og aflusede hinanden, eller hvorledes en møller i 1580'erne forklarede, at det var menneskene, der (ideologisk) skabte Gud og ikke omvendt, eller hvordan en mand i 1540'erne forlod sin familie for mange år senere at dukke op i retssalen, medens hans »stedfortræder« stod anklaget for at hævde at være ham.

Sådan er vi ikke vant til at få fortiden ind på livet. Mange anmeldelser vidner om, at bøgerne konsumeres på samme måde som klassiske og nu også helt moderne historiske romaner: Læseren fascineres ved det fremmede (her fortidige) miljø og identificerer sig gennem personernes karakter eller skæbne.

Indenfor fagmiljøerne er interessen nok primært vakt, fordi historierne handler om almindelige menneskers dagligdag og forestillingsverden, om konflikten mellem folk og elite og implicit om den sammenbindende fortællings muligheder. Her er det vel relevant at spørge, hvori det nye i den »nye historie« egentlig består, og om fremtidens historie skal modelleres op omkring disse eksempler. Det er interessant, at Braudels mammutværk *Civilization & Capitalism* i den engelsksprogede verden fremkom nogenlunde samtidigt med de tre omtalte bøger. Hvis Braudel skal repræsentere det bedste af det, der nu måske skal kaldes den gamle historie, er jeg ikke tilbøjelig til at tro, at det bliver oldingen, der overlever – trods sine fordomme og skrøbeligheder. Kan man virkelig forestille sig en historie kun om individer, men ikke om samfund (hvad vi så end forstår ved dette), om dele, men ikke om helheder?²²

20. At bruge studiet af det særegne eller begivenheden, som middel til studiet af det mere almene, nævnes af både Ginzburg og Davis. Begge gør dog rent faktisk ikke meget ved det, og diskuterer slet ikke, hvordan man gør det. Derved kommer udsagnet til at virke som et postulat eller blot et fromt (utopisk) ønske. Ladurie's *Romans* er her et langt bedre eksempel.

21. Personligt meddelt af Ladurie.

22. Disse problemer er forsøgt løst på højst forskellige måder. Historiefortællingen kan, når den er bedst, implicit bringes til at rumme begge dimensioner. Det var vel det, Braudel på forskellige måder har bestræbt sig på. I Danmark er Niels Steensgaard vel også et godt eksempel på den samme stræben. Man skal imidlertid være opmærksom på, at den i fortælleforløbet implicitte, men bevidste, analyse af sådanne forhold nok er en betydelig større udfordring end den mere eksplicitte (men også den mest læsevenlige!).

Det nye er for mig ikke det af nogen påståede alternative videnskabssyn, for her er såre lidt ændret principielt. Historikernes genopdukkede interesse for kultur er imidlertid en form for nyhed, som kan få interessante konsekvenser. Mere vidtrækkende er dog nok den i det mindste for en del folk nye erkendelse, at kilderne og historikersubjektet ikke blot ved simpel forening genskaber fortiden eller det fremmede. Hvis historikeren ikke vil være digter, kræves konceptioner om, hvordan man konstruerer. Og her repræsenterer Ladurie's *Montaillou* principielt en større fornyelse end Davis' og særlig Ginzburgs bøger.

Den nye historie, eller i det mindste den kulturalistiske del af den, byder dog nok på den største nydannelse i form af det konsekvente argument om, at strukturstudier og kulturstudier er uforenelige størrelser. Her vælger man side til fordel for de såkaldt levende mennesker. Dette hårde udsagn er imidlertid et postulat, som der aldrig er redegjort overbevisende for. Dette dogme bygger i mine øjne på en misforståelse, som det dog vil kræve en del plads at forklare. Vi er imidlertid så heldigt stillet, at der i de sidste år i vide kredse er blevet udbredt en bog, som praktisk demonstrerer, hvordan struktur, begivenhed, drama og kultur ikke er uforenelige størrelser (hvis de overhovedet er forskellige størrelser). Jeg tænker her på den italienske semiotiker Umberto Eco's roman om det forgangnes spor.

Rosens navn

Her er det imidlertid vigtigt at understrege, at Eco i sit semiotiske hovedværk *Den fråvarende strukturen* (1971), som indirekte optræder i mange argumenter i *Rosens navn*, »løser« det omdiskuterede problem om struktur og begivenhed ved analytisk at skille dem fra hverandre, for senere at se (»penetrere«) begivenhederne (i.e. de empiriske former) med strukturen (begreberne/modellen). Struktur er for Eco og hans lingvistiske inspirations-

kilder på den ene side ikke noget, der befinder sig ude i nogen virkelighed. Det er en »model« eller begrebssammenhæng, som vi – forskerne – konstruerer. Noget, hvormed vi ser (analyserer) det, der med den givne struktur lader sig se (analysere). Dette argument er faktisk indeholdt i selve titlen, som på baggrund af bogens argumentation kan oversættes til »Den i »virkeligheden« fraværende struktur«. Virkeligheden kender vi jo kun gennem de begreber, vi kan penetrere noget af »den« med!

Samtidig opererer Eco også indirekte med en anden tilgang til strukturfænomenet med paralleller i en del af fransk historieforskning. I de (empiriske) *forløb*, han redegør for i *Rosens navn*, viser han, at »personerne er tvunget til at handle ud fra et mønster, der bestemmes af den verden, de lever i«. ²³

Det kunne også være sagt af Braudel. Det er det samme som Braudels personers såkaldte fængsel, som af nogle af hans kritikere senere blev gjort til hans eget teoretiske fangenskab.

I den litterære (dobbel) narrative ramme Eco valgte for sin roman, lykkedes det ham imidlertid at konfrontere diskussionen omkring forskellige konceptions-mæssige skolers måde at konstruere virkeligheden på (særlig dialogerne mellem William og Adso) med flere varierende kulturelle praksiser, samtidig med at han fyldte sin bog til bristepunktet med begivenheder og symboler lige fra mord til arkitekturudsmykninger. Hvis vi forestiller os, at *Rosens navn* ikke havde været skrevet som en roman, men som en historik, hvor kun forfatteren taler gennem overvejelser og beskrivelser, ville bogen på grund af dens stadi-ge vekslende mellem teoretiske ræsonnementer og efterfølgende empiriske forløb sandsynligvis blive betegnet som ujævn. Dette forekommer mig imidlertid at være en overkommelig pris at betale for at kunne skrive en afhandling, der både indeholder struktur og kultur, erkendelsesdiskussioner og begivenheder, begreber og levende liv.

Det er dog for optimistisk at tro, at vi løser

23. U. Eco, *Efterskrift til Rosens navn*, 1985 s. 29.

alle dilemmaer, fordi vi på dette punkt følger Eco. Han hører til de forskere, der selv hvor han yder det sublime, hele tiden drillende advarer læseren med at tro, at han nu har fattet, hvordan vi kan begribe og beskrive samfundet, kulturen, klosteret, troen, latteren, eller hvad vi nu mener at kunne kalde »virkeligheden«. Forskningen har alle dage kun været i stand til at beskæftige sig med, hvad den kan sige om det, vi i daglig tale kalder virkelighed; ikke hvad den reelt er. Derfor bliver alle vore beskrivelser – samtidig med at de fortæller om oplevelser af noget – også forsøg på måder, hvorpå vi kan udsige noget. Det er vel bevidstheden om denne ydmyge og dog oplyftende lære, der gør det skrivende subjekt til forsker. Om mediet så er den »strengt faglige« afhandling, fortællingen, essayet eller romanen er i og for sig underordnet.²⁴

Derfor kan også *Montaillou* læses på flere måder. Ladurie har ikke fortalt *historien* om livet i byen. Han har fortalt *en* historie eller *sin* historie på baggrund af ganske bestemte betingelser. Hans præmisser var primært nogle bøger om andre bondelandsbyer til andre tider og i andre dele af verden.

Det er ikke usandsynligt, at andre forskere ud fra det samme fabelagtige materiale en dag vil skrive en ny bog om Montaillou, enten for også at forsøge at beskrive stedet, livet og forestillingsverdenen eller for at løse andre problemer. Det vil ikke gøre Ladurie's mindre værdifuld. En sådan studie vil direkte eller indirekte forholde sig til Ladurie's afhandling, ligesom denne via Duvernøys kildeud-

gave har etableret en diskussion med filologerne og via funktionalisme-inspirationen har skabt en dialog med discipliner interesseret i stedets sociologi.

Epilog

Ladurie, Ginzburg og Davis kan som vist læses med interesse såvel som med tvivl. Deres afhandlinger er med til at gøre vort faglige spektrum rigere, men vi må vel hele tiden diskutere, om vi er villige til at betræde de stier, ad hvilke de ønsker at føre os. Hvor frugtbare er deres tilgange, og hvor fører de hen?

Alle tre bøger lukker sig på en besynderlig måde om sig selv. Dette har givetvis sammenhæng med den genre, de er udtryk for. De tre historikere ønsker (nu) at tage klar afstand fra at beskrive det eller de fortidige samfund som økonomen eller den positivistiske sociolog oftest vil gøre det. Ligesom deres forlængst afdøde forgængere vil de igen have lov at fortælle historie. Hvis denne fortælling genindføres som en oplevelsesmæssig ramme overfor publikum, fordrer den imidlertid en så meget mere omfattende omend indirekte strukturering. Ellers ender den netop i den udskældte naive realisme, som man for en lille generation siden med rette vendte sig imod med den nye teoretisering. Og så er vi i mine øjne lige langt.

Det er imidlertid troen på de store teorier og de ambitiøse systemhistorier, der samtidig i disse år bliver gjort op med. Denne post-

24. Vi kan af flere grunde ikke stille spørgsmålet om, hvorfor semiotikeren Eco valgte at skrive en roman, da han skrev, hvad man kan kalde for hans første empiriske studie. Hvad han derimod gjorde, var at skrive indenfor en middelalderlig litterær ramme (en fortæller, der beretter om sine oplevelser af, og dialoger med andre om et forløb), der bl.a. tillod ham at vise, at verden er fuld af tegn, og at man kun forstår dem, hvis man er i stand til at *forbinde* dem. Man kan sige, at Eco lader sin William (Sherlock Holmes) tage den analytiske konsekvens af Ginzburgs fokusering på de af andre oversete tegn. Disse relationer mellem tegnene kræver imidlertid *konstruktioner* (som ligger »uden for« tegnene selv), eller analyser om man vil. Det er dette, der for mig også gør *Rosens navn* til en faglig bog. Selvom alle romanens empiriske beskrivelser af begivenheder skulle være ren fiktion (hvad de nu langt fra er), gør dette ikke erkendelsesplassagerne, hvormed Eco lader sine subjekter erfare dem, til individuel subjektivism. Denne distinktion ser Ginzburg ikke ud til at være opmærksom på i sin diskussion af fiktion og historie. Ginzburg tror ikke mere på en historisk sandhed (dvs. én sand beskrivelse af virkeligheden). Da han åbenbart ikke kan tage livtag med spørgsmålet om, hvordan vi konstruerer relationerne mellem tegnene vælger han tilsyneladende en relativ og subjektiv forskercentreret holdning. Eco vælger at opstille forskellige (alternative) konstruktioner og ser derefter, hvad der kommer ud af det. Samtidig med at han tvivler, forstår han hele tiden at være eksplicit bevidst om de operationer, han foretager.

modernistiske skepsis overfor forskningen som forudsætning for erkendelse og handling, overfor generelle sandhedsudsagn, og overfor enhver stræben efter menings-hegemoni (inkl. selve sproget) er måske begribelig som socialt fænomen, men kan, hvis der fares for hårdt frem, nemt føre til en kaotisk forskelsløshed eller ligegyldighed.

I de her diskuterede eksempler har vi set, at det i reaktionen imod den såkaldt store historie har ført til en koncentreret om ekstremt små historier,²⁵ narrativt præsenterede og endda ofte ribbet for informationer, der kunne placere de beskrevne hændelser og personer i lokal eller samfundsmæssig kontekst. Det er interessant at iagttage, at da forfatterne imidlertid dårligt som subjekter kan træde totalt ud af deres fortid, er den historiske sandhedstørst alligevel fulgt med; nu er den blot ført ned på det helt lille plan (omkring almindelige menneskers dagligdags motiver). Men bliver samfundet derved ikke igen gjort til summen af individer, og bliver de små lokalbeskrivelser ikke igen til atomistiske subkulturelle eksempler? Trods opgøret er vi nær ved at være tilbage i den videnskabs-tradition, hvor helheden skal bygges op af uendelig mange små dele, ligemeget om disse så består af hærførere eller anonyme bønder, af nationalhistorikere eller landsbystudier.

Nu er der i mine øjne ikke noget galt med hverken at ville skrive narrativt (hvilket kan have stor formidlende, oplevelsesmæssig værdi) eller at skrive omkring enkelte livsforløb eller ukendte lokaliteter. Det afhænger alene af, hvad det er, man vil med sit skriverseri.

Hvis man mener, at alle vore såkaldt faglige konceptioner er en form for selvbedrag, bør man, så vidt jeg ser det, imidlertid skrive ren fiktion, og dermed tillade sig at forholde sig helt frit til de spor fortiden eller samtiden har efterladt os. Her er ingen grund til begrænsninger. Bruddet må gøres radikalt, hvis

man ikke blot vil bruge litteraturen som skjulested for at undgå faglig debat eller kritik. Prøver man i stedet blot at skrive »lille historie«, skrive »tæt på virkeligheden« eller skrive om det ikke materialistiske (kultur), løser man intet virkeligt (epistemologisk) problem; man forskyder det blot, og på nogle områder gør man det måske endda større. Både at behandle kultur og struktur bliver først helt håbløst, hvis man betragter kultur som Geist eller idéhistorie uden forklarende relationer med praksis. Og disse relationer er som tidligere skitseret aldrig noget, der umiddelbart fremtræder i selv den »oprigtigste« realistiske skildring, eller som man blot finder i sporene selv (kilderne). Det er noget, som vi som forskere etablerer, konstruerer, begrebsliggør eller hvad man nu ønsker at kalde det. Her tvinges vi alle til at teoretisere, og da presses vi uvægerligt tilbage i med- og modspillet med tidligere tiders teorier.

Fordi mange i dag har måttet se i øjnene, at der ikke umiddelbart gives én »sand« teori, der kan penetrere alting, er der ingen grund til at forfalde til teoretisk skepticisme. Den undergangsstemning, der spores i nogle miljøer, kan næsten minde om de mange gange kirkefædrene har ment at se antikrists snarlige komme.

Løsningen på dette spørgsmål behøver ikke at være en relativ – og dermed egentlig opgivende – holdning til teoretisk arbejde i almindelighed, en ultraliberal begrebsmæssig eklekticisme eller en tilbagevenden til eksistentialetisk/fænomenologisk filosofi. Arven fra fortidens store teoribygninger og deres udløbere (som jo er dem, der mest har fundet anvendelse i fagvidenskaberne) behøver vel ikke at være så tung, at man ikke kan lære at leve med den. Det kan måske også være en styrke, at lære at vedkende sig tvivlen, og i dialog med andre at forsøge at forklare, hvori skepsisen består – samtidig med, at man i sin

25. Der er imidlertid i mine øjne ingen grund til at rynke på næsen af den lille historie, alene fordi den beskæftiger sig med specifikke problemer eller lokaliteter. Som Uffe Østergaard har påpeget (Hvordan skriver man (en) god historie?, i *Den jyske historiker: Mod en ny samfundshistorie?* s. 40), kan den lille fortælling være reelt mere syntetiserende end store, men tynde oversigtsmæssige synteser. Men kan den lille fortælling kun á la H. Bergson, erkendes via intuition bliver det så som så med forestillingen om dens bidrag til noget fælles teoretisk fremskridt.

egen praksis er afhængig af noget af det man tvivler på. Ingen teori har nogensinde kunnet forklare »alt«, hvad man så end vil mene med dette. Men nogle teorier har kunnet forklare noget; andre noget andet. Og simpel addition er ofte af logiske grunde ikke mulig.

Når vi selv står midt i disse forløb, har vi vel som »historiske subjekter« kun mulighed for at udnytte fortidens viden ved – på de områder, hvor vi kan spore fejlslutninger, blindgyder etc. – at gå tilbage i ræsonnementerne for at opspore, hvor det gik galt og dernæst forsøge at bygge videre i en anden retning. Vi kan også prøve at formulere helt andre teoretiske tilgange. Hvis vi imidlertid stadig vil vedkende os nogle af den tidligere forsknings værdifulde problemstillinger bør kravene til sådanne forsøg også være, at den nye teori kan samle disse spørgsmål op, omend det bliver i en anden form.

Her er det, at afhandlinger som de her omtalte, i deres tilgang til historien har tilbøjelighed til at afskære sig fra dialogen med fortidens forskning og en del af samtids. For-

men (udadtil) er blevet vigtigere end indholdet (med hensyn til udvikling af fagmiljøet). De er endog meget svære at bygge videre på,²⁶ og det er nok heller ikke meningen. Derved bliver de en slags eksklusive éngangspræstationer. Hvis man imidlertid helt afstår fra at tro på, at det kan nytte at forsøge igen at rulle stenen op ad bjerget, er der ingen grund til at gøre sig sådanne overvejelser.

I *Rosens navn* lærer Eco læseren at le ad sandheden og ad troen på visheden om, hvad verden (virkeligheden) er (dvs. én sandhed eller den af den herskende ideologi definerede sandhed om verdensaltet). Samtidig opgiver han aldrig – hele tiden – at opstille og begrunde nye mulige muligheder (i flertal) i stræben mod at opnå det, som *måske* er uopnåeligt. Ideologen (magten/politikerens) behøver ikke mere at forsøge; han tvivler ikke, for han mener at vide, hvordan tingene skal forklares. For forskeren forholder det sig nok nærmest modsat.

---

26. På et forskerkursus i historisk antropologi på Schæffergården 1980 kom to spørgere ind på dette forhold under diskussionen efter Ladurie's forelæsning. Ladurie blev spurgt om formålet med Montailou-studien, om udeladelsen af konteksten og forandringsaspektet samt om den manglende interesse for dialog med nulevende antropologers arbejde indenfor problemfeltet. Ladurie valgte i sit svar nærmest ikke at svare. Han talte i stedet om repræsentativitet, om det unikke spændende materiale og om den lille historie. Tilhørerne fik nærmest indtryk af, at Ladurie ikke ønskede at betragte sin forskning som led i nogen kollektiv indsats. (Jfr. Dansk Folkemindesamlings arkiv, Historisk antropologi, 1/9 1980 bånd 1).